

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито модель управління вищим навчальним закладом на засадах інноваційних технологій. Відображено бачення складових моделі управління ВНЗ на основі застосування сучасних принципів та інноваційних технологій для перспективного розвитку навчального закладу та забезпечення економіки України висококваліфікованими кадрами. Відведено місце аналізу впровадження інноваційних технологій у навчальний процес. Розкрито зміст основних управлінських понять та особливостей етапів моделювання. Представлено особливості застосування інноваційних технологій в управлінні навчальним закладом.

Актуальність теми дослідження обумовлена вимогами в соціально-економічних умовах до ефективності управління вищим навчальним закладом. Сучасний стан управління вищою освітою вимагає істотно нових механізмів реалізації своїх функцій.

Перспективним напрямком розв'язання такого завдання є розробка моделі управління вищим навчальним закладом (далі ВНЗ) на засадах інноваційних технологій.

Такий підхід вимагає наукового бачення моделі управління ВНЗ із використанням інноваційних технологій, сучасних принципів, методів та функцій управління ВНЗ, пошуку ефективних засобів та методик їх впровадження з метою поєднання з практичною діяльністю закладів вищої освіти. Відповідно до зазначеного, розглянемо моделювання, яке в контексті піднятої проблеми є необхідним перетворюючим засобом реалізації управлінських процесів у діяльності ВНЗ на засадах інноваційних технологій.

У теорії педагогіки моделювання застосовують тоді, коли не має можливості для безпосереднього пізнання об'єкта дослідження. Цей метод має певні переваги порівняно з іншими методами, зокрема, забезпечує можливість:

- "спрощення" реального об'єкта для того, щоб працювати з важливими для дослідника параметрами і характеристиками;
- зменшення або збільшення за його допомогою моделювання реального об'єкта;
- побудови ідеальних (закритих) моделей, що дозволяє економити час, ресурси, оптимізувати процес дослідження і практичної діяльності.

Наукове обґрунтування моделювання зроблено в працях А. Авер'янова, В. Афанасьєва, А. Берга, І. Блауберга, В. Штоффа, Е. Юдіна. Однак єдності в поглядах учених на це складне поняття немає. Зокрема, більшість авторів виділяють такі характеристики: метод наукового пізнання, що дозволяє встановити тенденції та закономірності; метод наукового дослідження, що дозволяє інтерпретувати знання, перевіряти на практиці висунуті припущення та концептуальні положення; механізм вивчення функціонуючих систем та методів управління ними.

Метод моделювання широко використовується в сучасних педагогічних дослідженнях, що знаходить підтвердження у працях українських (В. Бондар, Л. Ващенко [1], С. Гончаренко, Л. Даниленко [2], Г. Єльнікова [3], Л. Капченко, Є. Кулик, В. Маслов [4], О. Мармаза, В. Олійник, В. Пікельна [5], С. Сисоєва) і зарубіжних (А. Братко, Л. де Колуве, Ю. Конаржевський, В. Лазарєв, Т. Навазова, О. Орлов, М. Поташник, С. Сидоров [6], П. Третьяков, Т. Шамова) учених.

Приєднуючись до позицій науковців та враховуючи мету і завдання дослідження, ми розглядаємо моделювання як науково-пізнавальний метод вивчення проблеми управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій, реалізація якого допомагає унаочненню дослідження та робить його більш глибоким за своєю сутністю.

У науковій та практичній площині багатоаспектність моделювання дає можливість вивчити різноманітні сторони досліджуваного об'єкта з урахуванням його особливостей за допомогою побудови моделі.

У теорії моделювання існують різні підходи до тлумачення та інтерпретації поняття "модель" (лат. *"modulus"* – міра, мірило, взірць), а саме: умовний зразок (зображення, схема, опис тощо) якогось об'єкта (або системи об'єктів), який зберігає зовнішню схожість і пропорції частин при певній схематизації й умовності засобів зображення [7: 213]; узагальнене та абстрактне подання схеми явища, що вивчається; об'єкт системної побудови, створений на основі безпосереднього чи опосередкованого чуттєвого пізнання; штучно створений об'єкт у вигляді схеми, креслення, логіко-математичних знакових формул, аналогічний або подібний до об'єкта дослідження і відтворює його структуру, властивості, взаємозв'язки й відношення між елементами, безпосереднє вивчення якого пов'язане з якимись труднощами, великими витратами коштів і енергії чи є просто недоступним і тим ускладнює здобуття інформації про об'єкт [8: 51].

При цьому нами враховано наступні ознаки моделі:

- можливість відображення об'єкта (процесу), що вивчається в моделі;
- здатність до заміщення об'єкта (процесу), який потрібно пізнати;
- наявність точних понять і правил побудови моделі та переходу від інформації про модель до інформації про об'єкт (процес).

Проте варто зазначити, що розкриття моделі управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій залишається ще малодослідженим у зв'язку з недостатністю теоретичного опрацювання його основ, забезпечення потрібного науково-методичного обґрунтування, визначення стратегічної спрямованості на кінцевий результат, урахування зовнішніх і внутрішніх факторів ефективного функціонування в швидкозмінному середовищі.

Мета статті: дати обґрунтування моделі управління вищим навчальним закладом на засадах інноваційних технологій; здійснити аналіз організаційно-функціональної структури та змісту управління на засадах інноваційних технологій.

Завдання статті: виділити етапи моделювання управління вищим навчальним закладом на засадах інноваційних технологій, розглянути складові моделі та її структурні компоненти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснивши теоретичний аналіз сучасних підходів до управління закладами освіти на засадах інноваційних технологій, вивчивши досліджувані моделі управління в загальноосвітніх навчальних закладах, спробуємо адаптувати їх до вищих навчальних закладів, першочергово представивши наше розуміння побудови моделі. Побудувати модель – означає провести мисленнєву або реальну імітацію об'єкта шляхом створення аналогів, у яких відтворюються мета, структура, принципи організації, параметри функціонування об'єкта як системи. Цільова варіативність побудови певної моделі впливає і на вибір її форм (текстова, описова, графічна, комбінована) та видів (структурні і функціональні, формалізовані й імітаційні у вигляді схем, графіків, рисунків; інформаційні, моделі-аналоги тощо).

Ураховуючи те, що конкретний тип моделі визначається метою її розробки, а також тими засобами та методами, які для цього використовуються, нашу модель ми розглядаємо: 1) за способом подання – як нематеріальну (інформаційну); 2) за призначенням – як науково-дослідницьку; 3) за станом – як динамічну.

У межах нашого дослідження ми обрали структурно-функціональну модель, що являє собою сукупність цілей, принципів, наукових підходів, структури функцій і управлінських дій суб'єктів управління, на основі якої охарактеризовано об'єкт дослідження – управління вищим навчальним закладом, а результативність її впровадження досягатиметься, за позицією Л. Ващенко, "за рахунок організаційно-технологічного забезпечення" реалізації досліджуваних процесів через впровадження управлінських інноваційних технологій [1].

Метою нашої моделі є теоретичне обґрунтування організаційно-функціональної структури та змісту управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій, емпіричний опис її компонентів, визначення на новій теоретичній основі місця в системі управління ВНЗ щодо підготовки висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника.

В нашому дослідженні виділяємо такі *етапи моделювання* управління вищим навчальним закладом на засадах інноваційних технологій: попередній аналіз управлінського процесу; побудова і наступне вивчення моделі; перенесення одержаної інформації на реально досліджуваний об'єкт; аналіз достовірності, результативності моделі.

Відповідно до цього розробка моделі управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій виконувалась нами послідовно. Важливим етапом процесу моделювання є збір, аналіз та систематизація наукової інформації з проблеми дослідження, що необхідна для теоретичного обґрунтування моделі.

Виходячи з цього, представлена модель відповідає сучасним уявленням про неї як про систему та ієрархію взаємозалежних і взаємообумовлених компонентів, що адекватно відображають досліджуваний управлінський процес.

У контексті піднятої проблеми такий підхід передбачає виділення в моделі наступних *структурних компонентів*: концептуально-цільового, структурно-функціонального, організаційно-діяльнісного, оцінювально-результативного. Означені компоненти моделі реалізуються через управлінські інноваційні технології та різні форми і види управлінських дій, у процесі яких досягається очікуваний результат управління вищим навчальним закладом. Модель управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій представлена на рис. 1. [9].

Коротко охарактеризуємо зміст структурних компонентів моделі.

Концептуально-цільовий компонент (із використанням технології управлінського моделювання (УМ), технології аналізу досвіду, проблем ресурсів навчального закладу (ДПР) та технології розробки виховної роботи (РВР) є основоположним, він тісно пов'язаний з іншими компонентами моделі, детермінує їх структуру і зміст, визначає стратегічну і тактичну мету очікуваних результатів, а саме: підготовку висококваліфікованого, конкурентоспроможного працівника, який швидко може адаптуватися в будь-якій організації та на ринку праці [9].

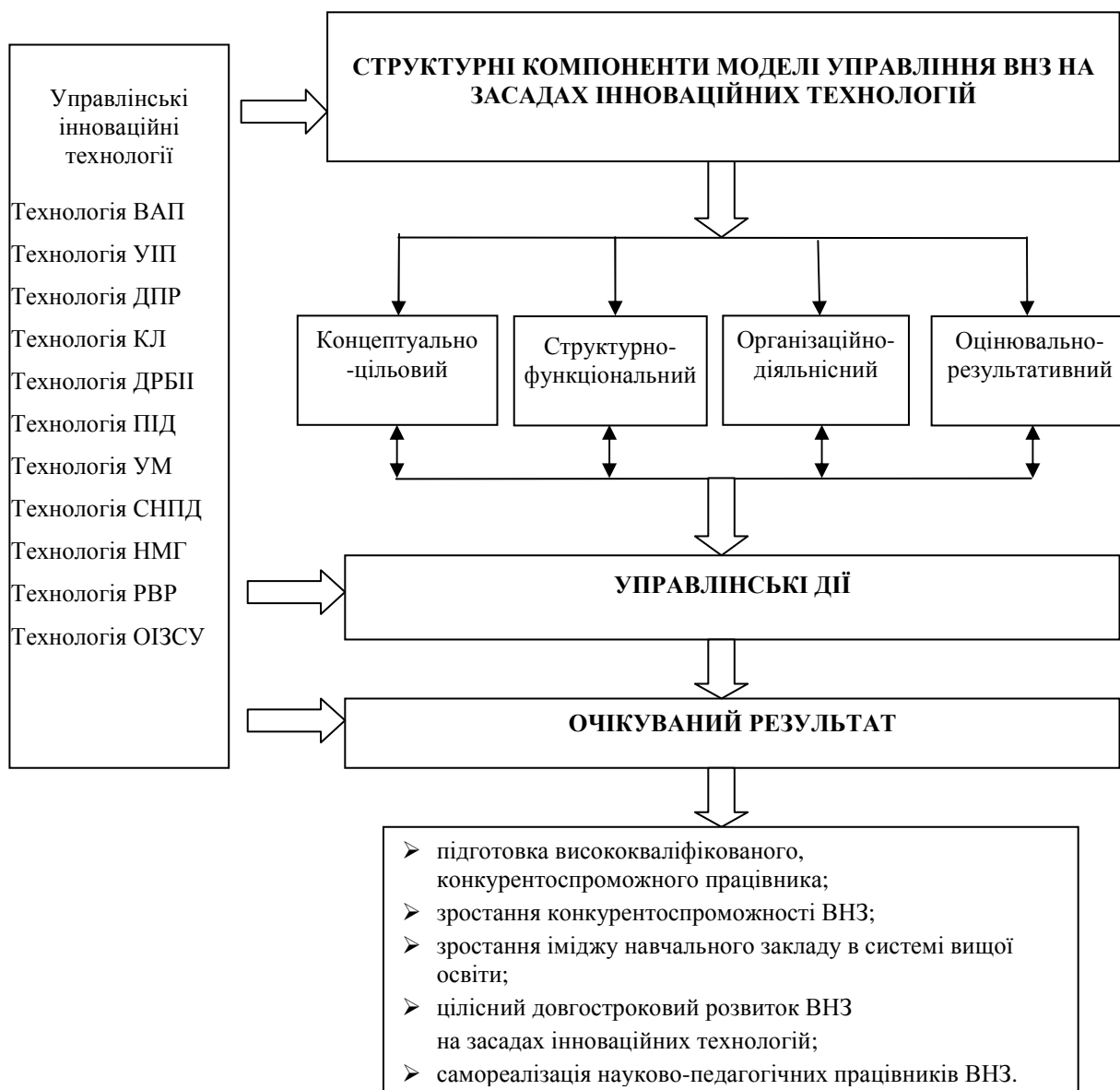

Рис. 1. Модель управління вищим навчальним закладом на засадах інноваційних технологій.

До структури цільової складової компонента в якості основних завдань були визначені: 1) формування в ВНЗ інноваційного внутрішнього середовища; 2) модернізація системи внутрівузівського управління відповідно до особливостей розвитку системи вищої освіти; 3) визначення стратегії інноваційного розвитку з урахуванням специфіки даного ВНЗ.

В теоретичну основу концептуальної складової компонента покладено принципи і наукові підходи до управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій, серед яких пріоритетне місце займає системний, адаптивний, технологічний, інноваційний, компетентнісний, гуманістичний, особистісно-орієнтований. Врахувавши погляди Л. Даниленко, В. Маслова та проаналізувавши особливості управління ВНЗ, до інноваційних принципів були віднесені: принцип науковості інноваційного розвитку ВНЗ; принцип інноваційності управлінського процесу; принцип престижності ВНЗ в умовах конкурентного середовища; принцип мотивації інноваційної діяльності; принцип індивідуальної і колективної відповідальності за впровадження інноваційних технологій.

Структурно-функціональний компонент включає інноваційні методи управління та функціональні служби (підрозділи). Інноваційні методи управління, які використані в дослідженні, поділяються на: економічне стимулювання; адміністративні; психолого-педагогічні; методи суспільного впливу. До структурно-функціональних підрозділів належать: конференція трудового колективу; вчена рада вищого навчального закладу, до складу якої входять представники структурних підрозділів, безпосередньо пов'язаних із навчально-виховним процесом та науковою діяльністю, а також студенти, повноправне членство яких у вченій раді посилює роль студентського самоврядування і надає раді повноваження

приймати відповідні рішення за їх згодою, що робить діяльність ради більш відкритою та демократичною; Дорадчий комітет; Консультативна рада за спеціальністю; соціальні партнери; психологічна служба.

Наглядова рада також входить до структурно-функціональних підрозділів, розглядає шляхи перспективного розвитку вищого навчального закладу, надає допомогу його керівництву в реалізації державної політики в галузі вищої освіти і науки, здійснює громадський контроль за діяльністю керівництва університету, сприяє забезпеченню ефективної взаємодії університету з органами державного управління, науковим співтовариством, суспільнополітичними та комерційними організаціями в інтересах розвитку вищої освіти та навчального закладу.

Для вирішення поточних питань діяльності ВНЗ та оперативного керівництва його роботою діють наступні робочі органи: ректорат, директорати, деканати, кафедри та приймальна комісія. Крім цього, у ВНЗ діють дорадчі органи: докторська, опікунська, методична ради, а також рада старійшин, рада з виховної роботи, рада ветеранів, жіноча рада, які функціонують згідно Положень, затверджених ректором ВНЗ. Варто додати, що кожен підрозділ обов'язково входить в зону впливу суб'єктів управління як по горизонталі, так і по вертикалі.

Організаційно-діяльнісний компонент забезпечується використанням технології вирішення актуальних проблем (ВАП), технології управління інноваційним проектом (УІП), технології довгострокового розвитку базової інноваційної ідеї (ДРБІ), технології підтримки освітніх ініціатив і педагогічної творчості (ПТ), технології навчально-методичної гри (НМГ) [6]. Цей компонент включає такі організаційні умови реалізації управління у ВНЗ:

- здійснення особистісно-орієнтованої системи безперервної освіти науково-педагогічних працівників, що дозволяє вирішувати проблему кадрового забезпечення інновацій в умовах дефіциту кваліфікованих фахівців;
- управлінську підтримку наукових, освітніх ініціатив і науково-педагогічної творчості, яка сприяє активізації інноваційно-педагогічної діяльності;
- створення гнучкої системи організаційно-процедурних механізмів висування, експертизи і реалізації інноваційних ідей з урахуванням специфіки ВНЗ;
- інтеграцію інноваційних можливостей суб'єктів освітнього середовища, яка спрямована на максимальне використання в інноваційному процесі ресурсів ВНЗ;
- формування сукупного суб'єкта управлінського процесу, що забезпечує адаптивність функціональної структури управління ВНЗ з урахуванням інноваційних технологій.

Оцінювально-результативний компонент передбачає використання технології самокорекції науково-педагогічної діяльності (СНПД) та функцію контролю.

Виділена функція контролю результатів інноваційної діяльності ВНЗ забезпечує досягнення визначених цілей та його розвиток у заданих організаційних умовах. Звідси головними завданнями функції контролю є: збір і систематизація інформації про стан інноваційної управлінської і науково-педагогічної діяльності та їх результати; оцінка стану навчально-виховного процесу, науково-педагогічної діяльності й отриманих результатів; аналіз причин і факторів, що впливають на результативність навчально-виховного процесу; підготовка і реалізація управлінських рішень, спрямованих на досягнення мети [9].

Зміст функції контролю результатів інноваційної діяльності ВНЗ схематично подано на рис. 2.

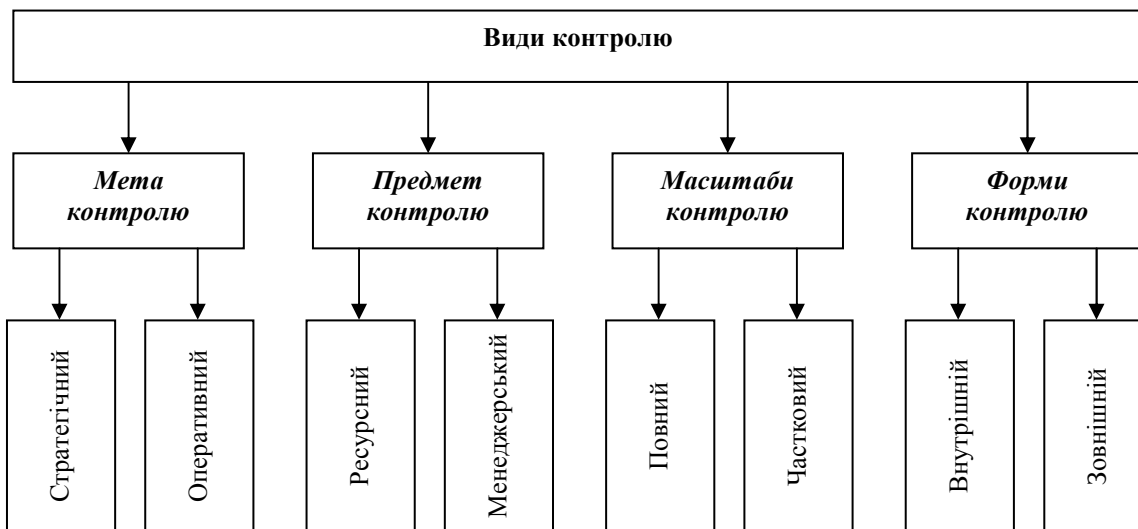

Рис. 2. Схема функції контролю результатів інноваційної діяльності ВНЗ.

У межах проведеного теоретичного дослідження структури та змісту управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій є доцільним зосередити увагу на розкритті ролі та місця управлінських дій суб'єктів управління у зазначеному процесі. З огляду на це, основоположним є розуміння управлінської дії як роботи, діяльності, що спричиняє зміни в досліджуваних педагогічних явищах, процесах, станах (у нашому випадку ВНЗ).

За конкретно-діяльнісного підходу до моделювання процесу управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій особливого значення набуває реалізація таких видів управлінських дій:

- чітке визначення загальної мети колективу, основних шляхів її досягнення в умовах ВНЗ;
- розробка й вибір оптимальних варіантів організаційної структури управлінської праці з урахуванням специфіки ВНЗ і кінцевої мети колективу;
- організація експериментально-пошукової діяльності викладачів, аспірантів, студентів;
- організаційне керівництво процесом дослідницької, науково-пошукової роботи студентів;
- створення умов для результативної діяльності, психологічної служби, вивчення стану здоров'я та фізичного розвитку студентів, відповідного психологічного клімату в колективі;
- забезпечення доцільних координаційних зв'язків між вищими навчальними закладами, науково-дослідними закладами, громадськими організаціями, підприємствами-замовниками кадрів, спонсорами, соціальними службами;
- визначення та регулювання механізму формування фінансових ресурсів ВНЗ з урахуванням державних, муніципальних, власних коштів та благодійних організацій і приватних осіб.

Організаційно-педагогічні основи управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій передбачають реалізацію основних управлінських дій, спрямованих на забезпечення результативної діяльності ВНЗ.

Відтак, модель управління вищим навчальним закладом на засадах інноваційних технологій передбачає створення системи, орієнтованої безпосередньо на виховання, навчання, розвиток студентів, а також на розвиток науково-педагогічного потенціалу закладу і включає зміст, структуру, форми, методи, функції, сучасні технології управління.

На разі, дане дослідження не вичерпує себе, а ставить за мету продовжити теоретичне обґрунтування та практичне підтвердження переваг використання моделі управління ВНЗ на засадах інноваційних технологій над традиційними формами управління в умовах ринкової економіки в галузі вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами [Електронний ресурс] / Людмила Миколаївна Ващенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/manage/288/print/>.
2. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті / Лідія Іванівна Даниленко. – К. : Шк. світ, 2007. – 120 с.
3. Сільникова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : [монографія] / Галина Василівна Сільникова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.
4. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : [навч. посіб.] / Валентин Іванович Маслов. – Т. : Астон, 2007. – 150 с.
5. Пікельна В. С. Управління школою : у 2 ч. / Валерія Семенівна Пікельна. – Х. : Основа, 2004. – Ч. 2. – 112 с. (Б-ка журн. "Управління школою"; Вип. 7 (19)).
6. Сидоров С. В. Управленческие технологии в инновационной практике сельской школы [Електронний ресурс] / Сергей Владимирович Сидоров // RELGA : [електрон. научно-культурологич. журнал]. – 2010. – № 7. – Режим доступу : <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=2632&level1=main&level2=articles>.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 213 с.
8. Кремень В. Г. Освіта і наука України : шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
9. Рожнова Т. С. Управління професійно-технічним навчальним закладом на засадах інноваційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Тетяна Євгенівна Рожнова. – Київ, 2012. – 285 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vashchenko L. M. Upravlinnia innovatsiiny my protsesamy [Innovational Processes Management] [Elektronnyi resurs] / Lyudmyla Mykolaivna Vashchenko. – Rezhym dostupu : <http://osvita.ua/school/manage/288/print/>.
2. Danylenko L. I. Menedzhment innovatsii v osviti [The Innovational Management in the Education] / Lidiia Ivanovna Danylenko. – K. : Shkil'nyi Svit, 2007. – 120 s.
3. El'nykova G. V. Naukovi osnovy rozvytku upravlinnia zagal'noi osvitoiu v regioni [Scientific Bases of the Secondary Education Development in the Region] : [monografiia] / Galyna Vasylivna El'nykova. – K. : DAKKO, 1999. – 303 s.
4. Maslov V. I. Naukovi osnovy ta funktzii protsesu upravlinnia zagal'noosvitnimy navchal'nymy zakladamy [Scientific Bases and Functions of the Secondary Educational Establishments Management] / Valentyn Ivanovych Maslov. – T. : ASTON, 2007. – 150 s.
5. Pikel'na V. S. Upravlinnia shkoloiu [School Management] / Valeriia Semenivna Pikel'na. – KH. : Osnova, 2004. – 112 s.
6. Sidorov S. V. Upravlencheskie tekhnologii v innovatsionnoi praktike sel'skoi shkoly [Management Technologies in the Innovational Practice of the Village School] [Elektronnyi resurs] / Sergei Vladimirovich Sidorov // RELGA

- [RELGA] : [elektron. nauchno-kul'turologich. zhurnal]. – 2010. – № 7. – Rezhym dostupu : [http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=2632 & level1 level2 = & = main articles](http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=2632&level1level2=&=mainarticles).
7. Goncharenko S. U. Ukrains'kyi pedagogichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary] / Semen Ustymovych Goncharenko. – K. : Lybid', 1997. – 213 s.
 8. Kremen' V. G. Osvita i nauka Ukrainy : shliakhy modernizatsii (fakty, rozdumy, perspektyvy) [Education and Science of Ukraine : the Ways of Modernization (Facts, Considerations, Perspectives)] / Vasyl' Grygorovych Kremen'. – K. : Gramota, 2003. – 216 s.
 9. Rozhnova T. E. Upravlinnia profesiino-tekhnichnym navchal'nym zakladom na zasadakh innovatsynykh tekhnologii : dys. ... kand. ped. nauk [The Management of the Professional Vocational Institution on the Basis of the Innovational Technologies] : 13.00.06 / Tatiana Evgenivna Rozhnova. – Kyiv, 2012. – 285 s.

Матеріал надійшов до редакції 18.12. 2012 р.

Рожнова Т. Е. Модель управления высшим учебным заведением на принципах инновационных технологий.

В статье раскрыта модель управления высшим учебным заведением с применением инновационных технологий. Отображено видение составляющих модели ВУЗ на основе внедрения современных принципов и инновационных технологий для перспективного развития учебного заведения и обеспечения экономики Украины высококвалифицированными кадрами. Отведено место для анализа внедрения инновационных технологий в учебный процесс. Раскрыто содержание основных управленческих понятий и особенностей этапов моделирования. Представлены особенности внедрения инновационных технологий в управление учебным заведением.

Rozhnova T. E. The Management Model of the Higher Educational Establishment Based on the Principles of Innovative Technologies.

The article exposes the management model of the higher educational establishment with the appliance of the innovative technologies. The vision of model counterparts of the higher educational establishment on the basis of modern principles and innovative technologies supplementation for the future development of an educational institution and the supply of Ukraine with the high qualified staff is traced. The place is designated for the analysis of introducing innovative technologies in the educational process. The content of the basic management concepts and peculiarities of the modelling stages is revealed. The features of innovative technologies application in the management of the educational establishments are presented.